

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

İlkokul ve Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Metaforik Algı Olarak Kitap

Book as a Metaphoric Perception in Last Class of the Primary and Secondary Students

Mustafa Bektaş*, Alpaslan Okur** ve Buket Karadağ***

Öz

Bu çalışmanın amacı, ilkokul ve ortaokul son sınıf kademeleri olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları incelemektir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim modeli kullanılmıştır. Çalışmaya 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı I. döneminde Sakarya İli merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan üçer ilkokul ve ortaokulun son sınıflarında öğrenim gören 515 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin “kitap” kavramına yönelik metaforlar geliştirdikleri dokümanların çözümlenmesi içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizi dokümanların elektronik ortama aktarılması ve ayıklanması, metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması, kavramsal kategorilerin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve nicel veri analizi aşamalarından oluşmaktadır. Öğrenciler 185 metafor geliştirmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci sayıları arasında çok fark olmadığı halde 4.sınıf öğrencilerinin 8.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdikleri belirlenmiştir. Kitap kavramına yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde 185 metafordan 21'inin her iki sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından benzer ifade edildiği belirlenmiştir. Benzer metaforlar göz önüne alındığında, bu metaforların en çok tekrarlanan metaforlardan oluştuğu dikkat çekmektedir. Toplam 185 metafordan 8 kavramsal kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan bu 8 kavramsal kategoride yer alan metafor sayılarına göre; bilgi kaynağı olarak kitap (45), nesne olarak kitap (43), betimleme olarak kitap (26), doğa olarak kitap (20), kişi olarak kitap (18), mekân olarak kitap (14), eylem olarak kitap (13) ve çizgi kahraman olarak kitap (6) şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İletişim; okuma; okuma alışkanlığı; kitap; metafor.

Abstract

The aim of this study is analysing the metaphors developed in regard to the book concepts of 4th and 8th grades of primary and secondary schools students. In this study, phenomenology model, one of the qualitative research methods was used. In this study, activity papers of 245 girls and 270 boys were used, and it was 515 in total. Analysis of documents of the metaphors developed in regard to the book concepts of students was made by content analysis method. Analysis of data obtained was consist of transferred to electronic and extracting of documents, classification of metaphors and their reasons, the development of conceptual categories, reliability and validity studies and quantitative data analysis. Students developed 185 metaphors. Although there was not much difference between the number of participating students in the study, 4th grade students developed more metaphors than 8th grade students.

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği, mbektas@sakarya.edu.tr

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, aokur@sakarya.edu.tr

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği ABD, karadagbuket@gmail.com

When it was analysed the metaphors developed in regard to the book concepts, it was showed that 21 of 185 metaphors had the same expression. Similar metaphors were the most repeated metaphors. 185 metaphors were created from the eight conceptual categories; the book as a source of information (45), the book as an object (43), the book as description (26), the book as nature (20), the book as a person (18), the book as a place (14), the book as an action (13) and the book as a cartoon hero (6).

Keywords: Communication; reading; reading habits; book; metaphor.

Giriş

İnsanlar yaşamları boyunca çevresindekiler ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileşim halindedirler. İletişim adını verdiğimiz bu etkileşim insanların hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. TDK'ye (2013) göre iletişim, “*Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim*”dur.

İnsanın en önemli ihtiyaçlarından biri iletişim becerisidir. Etkili iletişim kurabilmenin en önemli aracı da dildir. Dil becerisi temelde okuma, dinleme ve yazma faaliyetlerinden oluşur (Şahin, 2010, s. 1448). Çünkü yaşam boyunca edinilen bilgilerin sonraki dönemlere aktarılabilmesi sözle ya da yazıyla mümkün olmaktadır. Sözle aktarılan bilgileri bir süre sonra akılda tutmak mümkün olmamaktadır. Bilgi ve deneyimleri aktarma da daha güvenilir bir yol yazılı iletişimdir. Yazının icadıyla insanlar arasındaki iletilerin kalıcılığı artmış, bu artış kitabı ve okumayı kaçınılmaz kılmıştır.

Kitaplar, çocukluk döneminden itibaren çocuğun hayatında etkili hale gelmektedir. Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş (2011, s. 252) “Çocuk kitaplarının en önemli işlevlerinden biri, çocukta dil becerilerini geliştirme ve dile yönelik duyarlılık kazandırmadır. Çocuğun yeni kavram ve kelimeleri doğrudan öğrendiği kitaplar dilin doğasına ve kurallarına yönelik farkındalık kazanmasını sağlar.” diyerek çocuk kitaplarının çocuğun kitapla tanışmasının önemini belirtmektedir.

Okuma, farklı tanımlarla karşımıza çıksa da çalışmamız kapsamında Özdemir'e (2005, s.11) göre “*basılı ya da yazılı sözcükleri duyu organlarımız yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama, yorumlama*” şeklinde tanımlayabiliriz. Güneş'e (2012, s. 14) göre de okuma öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştiren önemli bir alandır. Okuma öğretiminde zihin yönetimi becerileri de önemli olmakta ve öğrencilerin gelişimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Yalçın (2006, s. 54) çocuklarda okuma eğitiminin ilkökul döneminde önceden belirlenmiş bir programa göre yapılmasını önererek bu şekilde yapılan eğitim ile okuma alışkanlığının oluşacağını ve gelişeceğini belirtmiştir.

Okuma alışkanlığı okuma eyleminin süreklilik kazanması olup “*birey hayatının çocukluk evresinde okulla birlikte kazanılan bir etkinlik olmakla birlikte bu etkinliğin süreklilik kazanması*” (Çakmak ve Yılmaz, 2009, s. 492). şeklinde oluşur. Okuma alışkanlığının kazandırılması için de “*bireyin okuma-yazmayı öğrenme sürecinde ve sonrasında okumayı sevdiren, güdülenmesine yönelik çalışmalar yapılması*” (Saracaloğlu, Karasakaloğlu ve Aslantürk, 2010, s. 459) gerekir. Okuma alışkanlığı kazanmış bir toplum olabilmemiz için, ilkökul seviyesindeki çocukların okumaya karşı ilgilerini artırmamız da gerekir. Çünkü okuma alışkanlığının kazanılması için en uygun dönem kuşkusuz çocukluk dönemidir (Keleş, 2006, s. 2).

Aksaçlıoğlu ve Yılmaz (2007, s. 6), okuma alışkanlığının gelişmesiyle olasılıklı düşünme, akıl yürütme, soyut konularla ilgilenme ve bundan zevk alma, olaylara nedensel bakabilme ve yorumlama gücü kazanmaya başlama gibi özelliklerin çocuklarda güçleneceğini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklarda soyut düşünme gücünün artacağını, soyut düşünme gücünün arttıkça okumaya daha çok ilgi duyacaklarına da değinmişlerdir.

Okumayı sevdirmeye ve okuma alışkanlığı kazandırma ilkökul ve ortaokulda kazandırılacak bir olgudur. Bu olgu yazın eğitiminin de temelini oluşturur. Dili düzgün (2003, s.

11), yazın eğitiminin okulöncesinde evde ebeveyn kontrolünde başlayarak okulda da öğretmen kontrolünde geliştirilebileceğini belirtmiştir. Yılmaz (2000, s. 456) da çocukta okuma isteğinin arttırılmasında ailenin önemini vurgulamıştır. “Temelini ailenin attığı okuma alışkanlığının daha kalıcı olduğunu, ancak ailenin yeterince duyarlı olmadığında öğretmene büyük görev düştüğünü” belirtmiştir. Okumayı sevdirmeye çalışmaları Türkçe derslerinde verilmeye çalışılan dört beceriden biri olan okuma ile doğrudan ilişkilidir. Okuma alışkanlığı ilk ve ortaokul çağında edinilmemişse, yetişkinlik döneminde bu alışkanlığın edinilebilmesi daha zor olmaktadır. Bu nedenle eğitim sisteminin ilk ve ortaokul çağında, öğrencilerde ileri dönemlerdeki okuma alışkanlığının temelleri oluşturulmalıdır.

Okumanın alışkanlık hâline gelmesinde rol oynayan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenleri, Maraşlı (2005, s. 185-186) “Çocuk, okula başlayana kadar ebeveyni, başladıktan sonra da öğretmeni taklit eder. Bu nedenle öğrencilerinin öğretmenlerini gördüğü ortamlarda; öğretmenin çok okuması, öğrencileri çok okumaya isteklendirme ve yönlendirmede önemli bir etkiye sahiptir.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin görevleri çocuklara erken yaşta kitap dostluğu kazandırmak olmalıdır. Çünkü kitap “*çocuklar ve gençler için yalnızca dil gelişimi ve düşünsel güçlerini geliştirmeyi amaçlamakla kalmayıp, onların kişiliklerini biçimlendirebilmelerini, daha olumlu değerler kazanabilmelerini ve içinde yaşadıkları çevreye uyumlarını kolaylaştırmayı*” (Öner ve Yeşilyaprak, 2006, s. 560).” sağlayan temel bir araçtır.

Ülkemizde okuma alışkanlığı, okumaya karşı ilgileri, okumaya ilişkin yönelimler, tercihler konusunda değişik yaş grupları ve eğitim kademelerini hedef alan araştırmalar yapıldığı gözlenmektedir. İlköğretim 1. ve 2. kademedeki öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007; Avcıoğlu, 2000; Bekar, 2005; Çetinkaya, 2004; Luma, 2002; Sancı, 2002; Tosunoğlu, 2002; Yılmaz, Köse ve Korkut, 2009) incelendiğinde bu kademelerdeki öğrencilerin okumaya karşı ilgi ve alışkanlıklarının istenen düzeyde olmadığı görülmüştür.

Okumaya karşı ilgi ve alışkanlıklarda istenen düzeye ulaşılabilmesi için öncelikli olarak öğrenciye kitabın farkına varması sağlandırılmalıdır. Öğrencinin farkına varmasını sağlamanın bir yöntemi öğrenciyi ilgisini çeken kitaplara yönlendirmektir. Bu yönlendirme de öğrencilerin zevkle okuyabileceği sınıf kitaplığında bulunan kitaplarla yapılabilir. Öğretmenlerin sınıf kitaplığı oluşturma konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. İpşiroğlu'nun (1997, s. 66) da belirttiği gibi, öğretmenin sınıf ve okul kütüphanelerini esaslı bir şekilde incelemesi, hangi kitapların hangi seviyedeki öğrencilere, hangi açılardan uygun olduğunu, hangi kitaplardan hangi derslerde yararlanılabileceğini tespit etmesi, bunların yanında yeni yayınları izleyip yeni kitaplar teklif etmesi gerekir.

Bu yüzden öğrenciyi kitap okumaya teşvik edecek olan öğretmenlerin öğrencinin kitabı hangi dönemlerinde nasıl algıladıklarını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Öğrencilerin kitabı nasıl algıladıklarını anlamak için öğrencilerin kitabı neye benzettiklerini ve nasıl tanımladıklarını bilmek önemlidir. Bu benzetim ve tanımlar da metafor ile ilgili bir durumdur. Metaforu bilgi ile duygu arasında bir köprü olarak tanımlayan Modell (2009, s. 6), metaforun sadece dilin bir özelliği olmadığını aynı zamanda bilişin temel yapılarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Strenski'ye göre (1989, s. 137) metaforların sonuçları vardır. Bu sonuçlar bizim tutumlarımızı şekillendirir, ayrıca davranışlarımızı da belirler. Öğrencilerin kitabı nasıl algıladıklarını anlamada öğrencilerin geliştirecekleri metaforlar öğretmenlere ve ailelere ışık tutacaktır. Çünkü metaforlar, iki şey arasında karşılaştırma yapmak, iki şey arasındaki benzerliklere dikkat çekmek, bir şeyi başka bir şeyin yerine koyarak açıklamak, anlaşılması zor olan konularda veya bazı kavram, algı ve tutumları daha anlaşılır ifade etmede ve soyut kavramların zihinde somutlaştırılmasında kullanılır (Saban, 2004, s. 132, s; Döş, 2010, s. 609; İbret ve Aydınöz, 2011, s. 87).

Bireyler tarafından yapılan metafor özelliğindeki benzetimler aslında bireysel bir tanıma girmektedir. Dale ve Lyddon'a göre (2000, s. 141), yapılandırmacı anlayışa sahip

olanlar sabit bir doğrunun varlığını kabul etmek yerine öznel gerçekliği vurgulamaktadırlar. Bu nedenle bireylerin her birinin görüşü genelleme kaygısı olmaksızın değerli bulunmalı ve süreç içerisinde farklılıkların olabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla metafor özelliğindeki bu benzetim ve tanımlar da dikkate alınmalıdır.

Morgan' a göre (1998, s. 14), metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımıza sinen bir düşünce biçimi ve bir görme biçimi anlamına gelir. Lakoff ve Johnson da (2005, s. 27) metaforları “*bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmek*” olarak ele almaktadır. Bu nedenle de metaforların insanların kendi gerçekliklerini nasıl kurdukları ve dünyayı nasıl algıladıklarının kavranmasında yardımcı olacağını ifade etmişlerdir.

Ülkemizde son yıllarda bir kavrama yönelik algıları belirlemek için metafor çalışmalarının yapıldığı gözlenmektedir. Yapılan çalışmalar (Sadık ve Sarı, 2012; Alacapınar, 2011; Güven ve Güven, 2009; Cerit, 2008) incelendiğinde kavrama yönelik algıyı belirlerken metaforların geliştirilmesinin etkili bir yöntem olduğu görülmüştür.

Çeşitli benzetmeler yoluyla geliştirilen metaforlarla öğrencilerin dünyasında kitapların nasıl yer aldığı hakkında bilgi edinebiliriz. Bu da geleceğin okuyan bireylerini yetiştirmek için ilgili kurumlara, eğitimcilere ve ailelere neler yapılması gerektiği konusunda rehberlik yapabilir. Sıralanan gerekçeler doğrultusunda, bu çalışmada kitapların öğrenciler tarafından nasıl algılandığının metaforlar yoluyla araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın kapsamı ve amacı, modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin toplanması ve son olarak verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Bu çalışma, ilkokul ve ortaokul kademelerinin son sınıfı olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları inceleyerek öğrencilerin kitaba yönelik zihinsel imgelerini ortaya çıkarmalarını amaçlamaktadır. Ortaya çıkarılacak imgelerle öğrencilerin kitaba ilişkin algılarını betimlemede ve kitaba ilişkin farkındalığın gelişmesini sağlama da önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kitap kavramına yönelik aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin geliştirdikleri metaforlar kaç tanedir?
2. 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin geliştirdikleri benzer metaforlar nelerdir?
3. Kavramsal kategorilerdeki metafor tekrarlanma oranı nedir?
4. Kavramsal kategorilerde yer alan toplam öğrenci sayısı kaçtır?
5. Öğrencilerin “kitap” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar, ortak özellikleri bakımından

hangi kategoriler altında toplanabilir?

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilkokul ve ortaokul kademelerinin son sınıfı olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap algılarını geliştirdikleri metaforlar aracılığıyla inceleyen olgubilim deseninde nitel bir çalışmadır. Yıldırım ve Şimşek olgubilim desenini “Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşamımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zemini oluşturduğunu” belirtmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 72).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Sakarya ilinde öğrenim gören ilkokul 4. ve ortaokul 8. sınıf

öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninin tamamına ulaşmak mümkün olmadığından araştırmadaki katılımcılar “amaçlı örnekleme” yöntemine göre belirlenmiştir. Çalışma grubu olarak ilkokul 4. ve ortaokul 8. sınıfların seçilmesinin sebebi; bu sınıfların buldukları kademenin son sınıfları olmasıdır. İlkokul son sınıf öğrencisi ve ortaokul son sınıf öğrencisinin buldukları eğitim kademesi gereği, kitaba bakış açılarını görmek amacıyla böyle bir tercih yapılmıştır.

Çalışma 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı I. döneminde Sakarya İli merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan üç ilkokul ve üç ortaokulda okuyan 4. ve 8. sınıflardan 575 öğrenci ile uygulanmıştır. Ancak elde edilen verilerin 60 tanesi eksik bilgi ve okunamama gibi nedenlerle kullanılamamıştır. Çalışmaya 245’i kız, 270’i erkek olmak üzere 515 öğrenciden elde edilen etkinlik kâğıdı dâhil edilmiştir. 263’ü 4.sınıf, 252’si 8.sınıftır. 4.sınıflar 134 kız, 129 erkekten; 8.sınıflar 111 kız, 141 erkekten oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışma grubunda yer alan ilkokul ve ortaokul kademelerinin son sınıfı olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin “kitap” algılarını belirlemek için öğrencilere birer etkinlik kâğıdı verilmiştir. Etkinlik kâğıdında öğrencinin cinsiyetini belirlemeye yönelik bir soru, metaforu belirtmeleri için “Kitap ... gibidir.” ifadesi ve bu metaforun konusu ile kaynağını belirtebilecekleri gerekçeyi sorgulayan “Çünkü...” ifadesi olmak üzere toplam üç soru vardır. Etkinlik kâğıdının görünüş ve kapsam geçerliği için üç alan uzmanından görüş alınarak etkinlik kâğıdına son hali verilmiştir.¹ Uygulamadan bir hafta önce araştırmacı tarafından öğrencilere farklı bir kavrama yönelik metafor geliştirme çalışması yaptırılmıştır. Daha sonra öğrencilerden 40 dakikalık bir ders saatinde etkinlik kâğıdını dikkatlice, birbirlerinden etkilenmeden ve kendi el yazılarıyla doldurmaları istenmiştir. Bu etkinlik kâğıtları araştırmanın veri kaynaklarıdır.

Verilerin Analizi

4. ve 8. sınıf öğrencilerinin “kitap” kavramına yönelik metaforlar geliştirdikleri dokümanların çözümlenmesi içerik analizi yöntemi ile yapılmış, elde edilen bulgular sıklık tabloları kullanılarak sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu süreç beş aşamada gerçekleştirilmiştir: Verilerin bilgisayara aktarılması ve ayıklanması, geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlanması, kavramsal kategorilerin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik ile son olarak nicel veri analizi aşaması gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227; Saban, 2009, s. 134-135).

1. Verilerin bilgisayara aktarılması ve ayıklanması: Etkinlik kâğıtları ile elde edilen veriler öncelikli olarak öğrencilerin belirgin bir metafor geliştirip geliştirmediklerine göre incelenmiş ve belirgin metafor geliştirilen etkinlik kâğıtlarına sıra numarası verilmiştir. Öğrencilerden elde edilen 60 etkinlik kâğıdı ise eksik veri ve el yazısının okunamaması gibi nedenlerle çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmaya dâhil edilen veriler bilgisayara Microsoft Excel 2010 programıyla aktarılmıştır.

2. Geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlanması: Çalışma grubunda yer alan 515 öğrencinin etkinlik kâğıtları metafor ve gerekçeleri ile birlikte sıra numaralarına göre listelenmiştir. Bu listeleme sonucunda toplam 185 adet metafor elde edilmiştir. Metaforlar tekrarlanma sıklıklarına göre en çok tekrarlanandan en az tekrarlanana doğru listelenmiştir. Bu listeden hem kavram kategorilerinin oluşturulmasında hem de verilerin analiz sürecinde yararlanılmıştır. Aktarılan metafor gerekçesinin kime ait olduğunu belirtmek için ifadenin başına 8. sınıf öğrencileri için “8”; 4. sınıf öğrencileri için “4” rakamları; kız için “K”; erkek

¹ “Geçerlik, testin bireyin ölçülmek istenen özelliğini diğer özelliklerle karıştırmadan ne derece doğru ölçtüğüyle ilgilidir” (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 118). “Görünüş geçerliği, bir ölçme aracının ismi, açıklamaları ve sorularıyla ölçmeyi amaçladığı özelliği ölçüyor görünmesidir” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008, s. 119). “Kapsam geçerliği, testi oluşturan maddelerin (soruların) ölçülmek istenen tanımlanmış davranışlar evrenini ölçmede ne derece temsil ettiğine, örneklediğine ilişkindir” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008, s. 122).

için “E” harflerinin sonuna etkinlik kâğıdı sıra numarası eklenerek kodlama yapılmıştır.

3. Kavramsal kategorilerin geliştirilmesi: Çalışma grubunda yer alan 515 öğrencinin geliştirdiği metaforlar ortak özellikleri dikkate alınarak sınıflanmıştır. Öğrencilerin kitap kavramıyla ilgili geliştirdikleri metaforlar konusu ve kaynağı dikkate alınarak 8 kavramsal kategoriye ayrılmıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları araştırmacının inandırıcılığı için büyük önem taşımaktadır. Yıldırım ve Şimşek’e (2008, s. 257) göre elde edilen verilerin detaylı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara hangi yollarla ulaştığını açıkça ifade etmesi nitel araştırmalarda geçerlik için önemlidir. Bu araştırmada geçerliği sağlamak için öncelikli olarak veri analiz süreci detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İkinci olarak 185 adet metafor bulguları sınıflandırılarak sunulmuştur. Araştırmacının güvenilirliği için de kavramsal kategoriler oluşturulurken üç uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca güvenilirlik için Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda görev yapan bir öğretim üyesine iki liste verilmiştir. Bunlardan biri kavram kategorilerinin bulunduğu liste diğeri ise 185 metaforun rastgele sıralandığı listedir. Uzmanlardan bu listelerdeki metaforlardan hiçbirisi açıkta kalmayacak şekilde eşleştirme yapması istenmiştir. Daha sonra bu liste ile araştırmacıların oluşturduğu liste karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılıkları belirlenmiştir. Daha sonra “Güvenirlik= Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı” formülü uygulanmış (Miles ve Huberman, 1994, s. 64) ve Güvenirlik= $170 / (170 + 15) = 0.92$ olarak hesaplanmıştır. Uzman ve araştırmacılar arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olur (Saban, 2009, s. 288). Bu araştırmada güvenilirlik %92 olarak hesaplandığı için çalışma güvenilir olarak nitelendirilmiştir.

4. Nicel veri analizi: Elde edilen 185 metafor 8 farklı kavramsal kategoride sınıflandıktan sonra verilerin cinsiyete göre sıklık dağılımları oluşturulmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada elde edilen bulgular alt amaçlara göre sunulmuştur.

Birinci Alt Amaç: Öğrencilerin Geliştirdikleri Metaforlar

Çalışma grubunda yer alan 515 ilkökul 4. sınıf ve ortaokul 8. sınıf öğrencisinin kitap kavramına ilişkin 185 metafor geliştirdikleri saptanmıştır.

Sınıflara göre öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde 4. sınıf öğrencileri 111, 8. sınıf öğrencileri 74 metafor geliştirmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci sayıları arasında çok fark olmadığı halde 4. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirmiş olmaları dikkat çekicidir. Böylelikle 4. sınıf öğrencilerinin kitaba daha farklı anlamlar yükledikleri söylenebilir.

İkinci Alt Amaç: Öğrencilerin Geliştirdikleri Benzer Metaforlar

(Tablo 1): 4. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Geliştirdikleri Benzer Metaforlar

Bilgi	Arkadaş	Çiçek
Bilgi Hazinesi	Anne	Su
Bilgi Kaynağı	Bilim adamı	Oyun
Bilgi Kutusu	Hayat	Okuma
Bilgi Kütüğü	İnsan	Hazine
Bilgisayar	Öğretmen	Kapı
Aile	Ağaç	Günlük

Tablo 1’de kitap kavramına yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde 185 metafordan 21’inin hem 4. hem de 8. sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından benzer ifade edildiği belirlenmiştir. Benzer metaforlar incelendiğinde bu metaforların en çok tekrarlanan metaforlardan oluştuğu dikkat çekmektedir.

Üçüncü Alt Amaç: Metafor Tekrarlanma Oranı

Öğrencilerin kitap kavramına ilişkin geliştirdikleri 185 metafor sekiz farklı kavramsal kategori altında incelenmektedir. Metafor sayılarına göre oluşturulan bu 8 kavramsal kategori; bilgi olarak kitap (45), nesne olarak kitap (43), betimleme olarak kitap (26), doğa olarak kitap (20), kişi olarak kitap (18), mekan olarak kitap (14), eylem olarak kitap (13) ve çizgi kahraman olarak kitap (6) şeklinde sıralanmaktadır. En çok *bilgi olarak kitap* kategorisinde metafor bulunmaktadır. Bunun nedeni kitapların bilgi verme boyutuna dikkat çekilmesi olarak görülmektedir. En az ise çizgi kahraman olarak kitap kategorisinde metafor bulunmaktadır. Bu durum 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin içeriği çizgi kahraman olan kitaplar okumaması ile ilişkilendirilebilir.

Dördüncü Alt Amaç: Kavramsal Kategorilerde Yer Alan Toplam Öğrenci Sayısı

(Tablo 2): Sınıflara göre Kavramsal Kategorilerdeki Metaforları Geliştiren Öğrenci Sayıları

Kavramsal Kategoriler	4.Sınıflar (n)	8. Sınıflar (n)	Toplam (n)
Bilgi Kaynağı Olarak Kitap	81	52	133
Nesne Olarak Kitap	66	23	89
Betimleme Olarak Kitap	36	17	53
Doğa Olarak Kitap	14	22	36
Kişi Olarak Kitap	33	116	149
Mekan Olarak Kitap	9	10	19
Eylem Olarak Kitap	16	10	26
Çizgi Kahraman Olarak Kitap	8	2	10

Tablo 2’de metafor sayılarına göre oluşturulan sekiz kavramsal kategori, öğrenci sayısına göre incelendiğinde; en çok *kişi olarak kitap* kategorisinde metafor geliştirildiği görülmektedir. En az metafor geliştirilen kategori ise çizgi kahraman olarak kitap kategorisi olmuştur. Kişiolarak kitap kategorisindeki öğrenci sayısı fazla olmasına rağmen geliştirilen metafor sayısının az olması dikkat çekmektedir.

Beşinci Alt Amaç: Öğrencilerin “Kitap” Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Ortak Özellikleri Bakımından Oluşturulan Kategoriler

Kavramsal kategoriler içerisinde yer alan metaforların ve metaforları belirten sınıflara göre öğrenci sayılarının dağılımları tablolarda gösterilmiştir. Oluşturulan sekiz kavramsal kategorinin sınıflara göre öğrenci sayısının dağılımları altı tablo ile aşağıda yer almaktadır. Tablolarda belirlenen bütün metaforlar yer almaktadır, tekrarlanan metaforlar diğer seçeneğinde bir arada gösterilmiştir.

(Tablo 3): Bilgi Kaynağı Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Bilgi Kaynağı	16	Bilgi Kaynağı	9
Hikaye (Öykü)	10	Bilgi Hazinesi	7
Bilgi	9	Bilgi Kütüğü	5
Bilgi Kütüğü	6	Bilgi	5
Bilgisayar	4	Bilgisayar	5
Kitap	4	Beyin	4
Okuma parçası	4	Bilgi Bankası	3
Bilgi Kutusu	3	Bilgi Kutusu	2
Akıl	2	Bilgi Dünyası	2
Bilgi Hazinesi	2	Eğlenceli Bilgi Makinesi	2
Test	2	Diğer	8
Çizgi Roman	2		
Dergi	2		
Günlük	2		
Diğer	13		
Toplam	81		52

Tablo 3'te 133 öğrenci ve 45 metafor bulunmaktadır. Bunların 27 tanesini 4.sınıf öğrencileri, 18 tanesini ise 8. sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4.sınıflar için; *Bilgi evi-Bilgi Kütüphanesi-Bilgi Okulu-Bilgi Yığını-Bilgi Yuvası-Bilinç- Yazı-Harf- Beyin-Metin-Ansiklopedi-Gazete-Sözlük* 8.sınıflar için *Dünyanın Sırlarını Saklayan Bilgi-Bilgi Veren-Bilgilerimizi Geliştiren-Dostun Verdiği Sır-Facebook-İnternet-Günlük-Şiir Defteri* şeklindedir. Bu kategoride 8.sınıf öğrencilerinin 4.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını bilgi aktarmasına göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri ve 8.sınıf öğrencileri kitap kavramı için en çok *Bilgi Kaynağı* metaforunu geliştirmişlerdir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Bilgi Kaynağı* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini "*Bilmediklerimizi kitaptan öğreniriz.*"; "*Bilgiye kitaplardan ulaşırsız.*" şeklinde ifade ederken; 4. sınıf öğrencileri ise gerekçelerini "*Kimsenin bilmediğini bilmeyi sağlar.*"; "*Ondan bilgi öğreniriz.*" şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca her iki sınıftaki öğrenciler çok fazla ortak metafor geliştirilmişlerdir.

(Tablo 4): Nesne Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Defter	18	Hazine	10
Kutu	6	Pusula	3
Tahta	6	Kapı	2
Çerçeve	2	Güneş Gözlüğü	2
Halı	2	Kâğıt Topluluğu	2
Hazine	2	Diğer	4
Makine	2		
Resim	2		
Diğer	26		
Toplam	66		23

Tablo 4'te 89 öğrenci ve 43 metafor bulunmaktadır. Bunların 34 tanesini 4.sınıf öğrencileri, 9 tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4. sınıflar için; *Bileşik Kâğıt- Dikdörtgen Saat- Dolap- Dondurma- Eğlence Treni- İş Rehberi- Kâğıt-Kalem- Kapı- Kaynak- Kelime Hazinesi- Laptop- Masa- Not Defteri- Okul Tahtası- Öğretim Aracı- Pano- Pencere- Poster- Sayfa- Silgi- Tablo- Taş- Televizyon- Trafik Işıkları- Tuğla*; 8. sınıflar için *Film- Altın- Çikolata- Mum* şeklindedir. Bu kategoride 4.sınıf öğrencilerinin 8.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdikleri görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını kitaba benzettikleri nesnelere göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri betimleme olarak en çok *Defter* metaforunu, 8. sınıf öğrencileri ise en çok *Hazine* metaforunu geliştirmiştir. Öğrencinin yaşına göre kitap algılarının değiştiği görülmüştür. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Defter* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini "*Resmi olmaması dışında hiçbir farkları yoktur.*"; "*İçinde çok bilgi vardır.*" şeklinde ifade ederken; *Hazine* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini "*Hayal gücümüzü zenginleştirir.*" ve "*Bitmez tükenmez bilgi kaynağıdır.*" şeklinde ifade etmiştir.

(Tablo 5): Betimleme Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Dikdörtgen	9	Kâbus	5
Kare	7	Rüya	3
Eğlence	3	Hayal	2
Didaktik	2	Başarının yolu	2
Her şey	2	Diğer	5
Macera	2		
Diğer	11		
Toplam	36		17

Tablo 5’de 53 öğrenci ve 26 metafor bulunmaktadır. Metaforların 17 tanesini 4. sınıf öğrencileri, dokuz tanesini ise 8. sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4.sınıflar için; *Canlı- Dörtgen- Eğlencesiz- Gerçek- Güzel- Güzellik- Hızlandırıcı- Mutluluk Kaynağı- Sanal- Sevilecek Bir Şey- Tutku*; 8. sınıflar için *İfadesiz- Boyut- Hayal Gücü- Zevk- Nefes* şeklindedir. Bu kategoride 4.sınıf öğrencilerinin 8.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını betimsel özelliklerine göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri betimleme olarak en çok *Dikdörtgen*’i, 8.sınıf öğrencileri ise kitap kavramını en çok *Kâbus* olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Dikdörtgen* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Şekil olarak benzerdir.*”; “*Şekil olarak benzerdir.*” şeklinde ifade ederken; *Kâbus* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Kitap okumak canımı sıkar, uykumu getirir, içimi karartır.*”, “*Kitap okuduğumda uykum gelir, kafam karışır, gazeteyi tercih ederim.*” şeklinde ifade etmiştir. 8.sınıf öğrencilerinden altı öğrenci, 4.sınıf öğrencilerinden ise bir öğrenci kitap metaforu oluştururken olumsuz ifade kullanmıştır. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Eğlencesiz* metaforu için 4. sınıf öğrenci gerekçesi “*Eğlenceli olsun isterdim.*”; *İfadesiz* metaforu için 8. sınıf öğrenci gerekçesi “*Hiçbir şeye benzemiyor.*”; *Kâbus* metaforu için 8. sınıf öğrenci gerekçesi “*Oku oku bitmez, yazıları küçük. Bazıları boş boş şeyler anlatır.*” şeklinde ifade etmiştir.

(Tablo 6): Doğa Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Ağaç	5	Hayat	9
Gül	2	Güneş	3
Diğer	7	Ağaç	2
		Diğer	8
Toplam	14		22

Tablo 6’da 36 öğrenci ve 20 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların dokuz tanesini 4.sınıf öğrencileri, 11 tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4.sınıflar için; *Ağaç Yaprağı- Çiçek- İnek- Karınca-Kuş- Su- Hayat*; 8. sınıflar için *Gün ışığı- Çiçekler- Deniz- Işık- Hayat Döngüsü- Işık Kaynağı- Su-Yaşam- Hayat* şeklindedir. Bu kategoride 8.sınıf öğrencilerinin 4.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını doğada gördükleriyle açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri doğa olarak en çok *Ağaç*’ı, 8.sınıf öğrencileri ise kitap kavramını en çok *Hayat* olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Ağaç* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Kelimelerin birbirini takibi ormandaki ağaç dizgisi gibidir*”, “*Ham maddesi aynıdır*” şeklinde ifade ederken; *Hayat* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Hayat kadar önemlidir.*”; “*Hayatımız gibi farklı dünyaları vardır.*” şeklinde ifade etmiştir.

(Tablo 7): Kişi Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Arkadaş	19	Arkadaş	80
Öğretmen	7	Öğretmen	13
İnsan	2	İnsan	6
Diğer	5	Sevgili	6
		Aile	3
		Anne	3
		Bilim Adamı	2
		Diğer	3
Toplam	33		116

Tablo 7’de 149 öğrenci ve 18 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların sekiz tanesini 4.sınıf öğrencileri, on tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4. sınıflar için; *Aile- Anne- Bilge Adam- Bilim Adamı- Kardeş*; 8. sınıflar için *Asistan- Hayat Koçu- Teknik Direktör* şeklindedir. Bu kategoride 8. sınıf öğrencilerinin 4. sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını kişileştirdikleri görülmektedir. 4.sınıf ve 8.sınıf öğrencileri kitap kavramını en çok *Arkadaş* olarak belirtmişlerdir. Ayrıca her iki sınıfta da ortak metaforlar geliştirilmiştir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Arkadaş* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Bize arkadaşlık yapar.*”; “*Kahraman yanımdaymış gibi hissedirim.*” şeklinde ifade ederken; 8. sınıf öğrencileri ise gerekçelerini “*Canımın sıkıntısını alan bir arkadaşır.*”; “*En yakınım dadır, dert ortağımıdır.*” şeklinde ifade etmiştir.

(Tablo 8): Mekân Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Okul	3	Uzaydaki Karadelik	2
Cennet	2	Diğer	8
Kütüphane	2		
Diğer	2		
Toplam	9		10

Tablo 8’de 19 öğrenci ve 14 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların beş tanesini 4.sınıf öğrencileri, dokuz tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4. sınıflar için; *Hayat- Hayal Dünyası*; 8.sınıflar için *Dünya- Dünyamızın Merkezi- Ev- Eğlence Parkı- İnsanın Kendine Özgü Dünyası- Keşfedilmemiş Kıta- Mahpushane- Banka* şeklindedir. Bu kategoride 8.sınıf öğrencilerinin 4.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını mekânlara göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri mekân olarak en çok *Okul*’u, 8.sınıf öğrencileri ise kitap kavramını en çok *Uzaydaki Karadelik* olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Okul* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Okulda kullanılır.*”; “*Bilgilerle oynamayı sağlar.*” şeklinde ifade ederken; *Uzaydaki Karadelik* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini “*Kendimizi kitabın kahramanı gibi hissederek sürükleyicidir.*” şeklinde ifade etmiştir. 8.sınıf öğrencilerinden bir öğrenci kitap metaforu oluştururken olumsuz ifade kullandığı görülmektedir; ancak öğrencinin açıklaması sadece benzerlik ilişkisi kurduğunu göstermektedir. *Mahpushane* metaforu için 8.sınıf öğrencisi “*İçinde birçok resim insan ve rakam vardır.*” şeklinde ifade etmiştir.

(Tablo 9): Eylem Olarak Kitap Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Sınıflara Göre Dağılımı

4. Sınıf		8. Sınıf	
Metafor Adı	n	Metafor Adı	n
Oyun	6	Oyun	2
Ders	5	Öğrenmek	2
Okuma	2	Yolculuk Yapmak	2
Diğer	3	Diğer	4
Toplam	16		10

Tablo 9’da 26 öğrenci ve 13 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların altı tanesini 4.sınıf öğrencileri, yedi tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4.sınıflar için; *İş- Çalışmak- Savaş*; 8. sınıflar için *Hayal Etmek- Konu Anlatımı- Masal Dünyasına Gitmek- Okumak* şeklindedir. Bu kategoride 8.sınıf öğrencileriyle 4.sınıf öğrencilerinin yakın sayıda metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını yapılan eylemlerle açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf ve 8.sınıf

öğrencileri kitap kavramını en çok *Oyun* olarak belirtmişlerdir. Ayrıca 8.sınıf öğrencilerinin *Oyun* dışında *Öğrenmek* ve *Yolculuk Yapmak* olarak belirttiği görülmüştür. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Oyun* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “Çok eğleniyorum.”; “Okumak çok zevk verir.” şeklinde ifade ederken; 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini “Bizi sıkmadan eğlendirir.”; “Kelime öğreniriz, canımız sıkılmaz, hayatı öğretir.”; “Doğru yolu bulmamıza yardım eder, cahilliği engeller.” şeklinde ifade etmiştir. 4.sınıf öğrencilerinden bir kişi kitap kavramıyla ilgili *Savaş* metaforunu geliştirmiş; ancak bunu “Kitaplar savaş anlatılıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Çizgi kahraman olarak kitap kavramsal kategorisinde ise 10 öğrenci ve 6 metafor bulunmaktadır. Bu metaforların beş tanesini 4.sınıf öğrencileri, bir tanesini ise 8.sınıf öğrencileri geliştirmiştir. Diğer seçeneğinde bulunan metaforlar 4.sınıflar için; *Külkedisi- Sünger Bob-Süperman- Prenses Masalı* şeklindedir. Bu kategoride 4. sınıf öğrencilerinin 8.sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını okudukları kitapların kahramanlarına göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencileri çizgi kahraman olarak en çok *Melek*'i, 8.sınıf öğrencileri ise kitap kavramını en çok *Canavar* olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde *Melek* metaforu için 4. sınıf öğrencileri gerekçelerini “Çok güzel sözcükler vardır.”; “Çok güzeldir.” şeklinde ifade ederken; *Canavar* metaforu için 8. sınıf öğrencileri gerekçelerini “Vakit kaybı, sıkıcı iğrenç bir duygudur.” şeklinde ifade etmiştir. 8.sınıf öğrencilerinden iki öğrenci kitap metaforu oluştururken olumsuz ifade kullanmıştır. Kitabı *Canavar* 'a benzetmektedirler. Metaforların temel özellikleri incelendiğinde kitap kavramını kitap kahramanlarına göre açıkladıkları görülmektedir. 4.sınıf öğrencilerinin kitabı daha çok çizgi kahramanlara benzetmesi o yaş öğrencilerinin okuduğu kitaplardan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kitap kavramına yönelik öğrencilerin algıları; okuma sevgisi ile okuma alışkanlığının yerleştirilmesi ve geliştirilmesinde önemlidir. Bu algıyı metaforlar sayesinde belirlemek mümkündür. Öğrencilerin kitap kavramı algılarının belirlenerek öğrencilerin okuma alışkanlığının gelişmesine yönelik çalışmalara yön verilebilir. İlkokul ve ortaokul kademelerinin son sınıfı olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap kavramına yönelik metaforlarını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmanın sonuçları araştırma sorularına göre sıralanmıştır.

Sınıflara göre öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde 4. sınıf öğrencileri 111, 8. sınıf öğrencileri 74 metafor geliştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci sayıları arasında çok fark olmadığı halde 4. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği belirlenmiştir. Piaget'in somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçme sürecini yaşayan 4. sınıf öğrencilerinin daha çok somut metaforları tercih ettikleri dikkat çekmiştir. Sezer (2003, s. 89) de öğrencilerin somut kavramları tercih etmelerinin nedenini “Öğrencilerde daha az somut ve daha belirsiz kavramları, yaşantıda daha açık biçimde ortaya çıkan, daha somut kavramlara göre yapıya kavuşturma eğilimi bulunmaktadır” şeklinde belirtmektedir.

Kitap kavramına yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde 185 metafordan 21'inin her iki sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından da benzer şekilde ifade edildiği belirlenmiştir. Benzer metaforlar göz önüne alındığında, bu metaforların en çok tekrarlanan metaforlardan oluştuğu dikkat çekmektedir.

Toplam 185 metafordan 8 kavramsal kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan bu 8 kavramsal kategoride yer alan metafor sayılarına göre; bilgi kaynağı olarak kitap (45), nesne olarak kitap (43), betimleme olarak kitap (26), doğa olarak kitap (20), kişi olarak kitap (18), mekan olarak kitap (14), eylem olarak kitap (13) ve çizgi kahraman olarak kitap (6) şeklinde sıralanmaktadır. Güneşli ve Akuntug'un (2012, s. 1775) 211 üniversite öğrencisine yönelik

yaptığı çalışmada da oluşturulan kategorilere bakıldığında geliştirilen metaforlar en çok bilgi kaynağı kategorisindedir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin kitap metaforu oluştururken her iki sınıf düzeyinde de ortak metaforlar geliştirdiği, geliştirilen metaforların yaşa göre farklılaştığı, yaş düzeyi değiştikçe kitap algılarının değiştiği ve ilerleyen yaşlarda öğrencilerin olumsuz ifadeler de kullandıkları belirlenmiştir. Olumsuzlukları azaltmak için çocukların dikkatlerini çeken kitapları okumaları sağlanabilir. Çocuklar dikkatlerini çekmeyen ya da ilgi duymadıkları kitabı okumaya zorlanırlarsa çocuklarda kitaba karşı olumsuz algı oluşabilir.

8. sınıf öğrencilerinin geliştirdiği doğa olarak kitap metaforlarının 4. sınıf öğrencilerinden daha çok olduğu belirlenmiştir. Tuncer ve Şirin (2000, s. 201) 11-12 yaş dönemindeki kız ve erkek çocuklarında okuma eğiliminin arttığı, okuma arzusunun dorukta olduğunu belirterek bu dönemde çocukların ellerine ne geçerse -özellikle efsaneler, doğa ve fen konularında-okuduklarını ifade etmiştir. Bu ifade çalışmada elde edilen sonuçla paralellik göstermemektedir.

Çizgi kahraman olarak kitap kavramsal kategorisinde 4. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerine göre daha çok metafor geliştirdiği görülmüştür. Tuncer ve Şirin'e (2000, s. 200) göre 9- 10 yaş dönemindeki çocukların hayal gücünün en geniş olduğu dönemdir. Bu yüzden çocuklar, klasik fakat uzun masallardan fantezi romanlarına kadar hayal gücünü besleyen bütün eserleri okurlar. Gerçekleri, bildikleri halde hayali unsurları da aynı gerçeklikle kabul edebilirler.

Öğretmenler bu çalışmada elde edilen sonuçlardan yola çıkarak ilkokul ve ortaokul kademelerinin son sınıfı olan 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap kavramına yükledikleri genel anlam ile ilgili daha fazla fikir sahibi olabilirler. Özellikle kitap okuma alışkanlığına yönelik tutumların küçük yaşlarda oluştuğu göz önüne alındığında, öncelikli olarak bu tutumu oluşturacak olan anne-babaya ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Anne-baba ve öğretmenlerin de kitap okuma alışkanlığını tutum haline getirmeleri gerekmektedir.

Bu tür çalışmaların daha geniş çalışma grubu ve daha çok sayıda kişiye ulaşarak yaygınlaştırılması sonucu bireylerin kitap hakkındaki yargıları öğrenilerek olumsuz algılar olumluya çevrilebilir. Böylece ülkemizde kitap okuyan kişi sayısında artış sağlanabilir.

Kaynakça

- Alacapınar, F. (2011). İlköğretim okulu öğrencileri “öğretmenlerini” nelere benzetmektedirler. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 249-263.
- Aksaçlıoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (1), 3-28.
- Avcıoğlu, H. (2000). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okuma becerilerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 115, 10-17.
- Bekar, Ü. (2005). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı kazanmalarında ailenin rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem yayıncılık.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin müdür kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 3-13.
- Çakmak, T. ve Yılmaz, B. (2009). Okul öncesi dönem çocuklarının okuma alışkanlığına hazırlık durumları üzerine bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi Beytepe Anaokulu örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (3), 489-509.
- Çetinkaya, Ç. S. (2004). *Afyon merkezindeki ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Dale, M. A. ve Lyddon, W. J. (2000). Sandplay: A constructivist strategy for assessment and change. *Journal of Constructivist Psychology*, 13, 135-154.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Döş, İ. (2010). Aday öğretmenlerin müfettişlik kavramına ilişkin metafor algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (3), 607-629.
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. ve Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının, içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250-265.
- Güneş, F. (2012). Okuma ve zihni yönetme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 1-15.
- Güneşli, A. ve Akıntuğ, Y. (2012). Kitap kavramına ilişkin zihinsel imgeler (yakın doğu üniversitesi örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(3), 1769-1790.
- Güven, B. ve Güven, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 503-512.
- İbret, Ü. ve Aydınöz, D. (2011). İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin “dünya” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar. *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 85-102.
- İpşiroğlu, Z. (1997). *Eğitimde yeni arayışlar*. İstanbul: Adam.
- Keleş, Ö. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde kitap okuma alışkanlığının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar/hayat, anlam ve dil (Çev. Yavuz, G.)*. İstanbul: Paradigma.
- Luma, S. (2002). *Yedinci sınıf öğrencilerinin okuma beceri ve alışkanlığını geliştirmeye yönelik uygulamalı bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Maraşlı, A. (2005). *Okumayı sevdirmeye yolları*. İstanbul: Bilge.
- Modell, A. H. (2009). The metaphor-the bridge between feelings and knowledge. *Psychoanalytic Inquiry*, 29, 6-11.
- Morgan, G., (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor. (Çev. G. Bulut)*. İstanbul: Mess.
- Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006, Ekim). Bibliyoterapi: PDR programlarında çocuk edebiyatından yararlanma. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel okuma* (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 131-155.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 281-326.

- Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 48-62.
- Sancı, D. (2002). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumlarının okuma motivasyonlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Saracaloğlu, A.S., Karasakaloğlu, N., Aslantürk, E. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının okuma ilgi ve alışkanlıklarının karşılaştırılması: adnan menderes ve uludağ üniversiteleri örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 457-479.
- Sezer, E. (2003). Dilde ve edebiyatta “yol” metaforu. *Kitaplık*, 65, 88-91.
- Strenski, E. (1989). Disciplines and communities, armies and monasteries and the teaching of composition. *Rhetoric Review*. 8 (1), 137-145.
- Şahin, A. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının kütüphaneleri kullanma durumları. *Turkish Studies*, 5(4), 1448-1471.
- TDK, (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden 14 Ekim 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Tosunoğlu, M. (2002). Türkçe öğretiminde okuma alışkanlığı ve çocukların okuma eğilimleri. *Türk Dili Dergisi*, 609, 547- 563.
- Tuncer, N. ve Şirin, M. R. (2000). *Çocuk edebiyatı* (3. Baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Yalçın, A. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, B. (2000). Çok kültürlü toplumlarda etnik azınlık çocuklarının okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları. *Türk Kütüphaneciliği*. 14(4), 451-465.
- Yılmaz, B., Köse, E., Korkut, Ş. (2009). Hacettepe Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi öğrencilerinin okuma alışkanlıkları üzerine bir inceleme. *Türk Kütüphaneciliği*. 23 (1), 22-51.

Summary

The perception of the students regarding the concept 'book' is of importance in settlement and improvement of reading affection and habit. It is possible to identify this perception via metaphors. The aim of this study is to examine the metaphors that 4th and 8th grade students-senior classes of primary and secondary schools respectively- improve. In this study, phenomenology model that is one of the qualitative research methods was used. 515 senior class students of three primary and secondary schools in the first semestre of 2012-2013 academic year within the limits of central county of Sakarya took place in the study. The students developed 185 metaphors.

When the metaphors by the students was examined in terms of the classes, 4th grade and 8th grade students developed 111 and 74 metaphors respectively. Although there is not so much difference between the numbers of the students of 4th and 8th grade that took place in the study, the fact that 4th grade students developed more metaphores than 8th grade students did was noticed. It was noticed that 4th grade students preferred mostly concrete metaphores. 8 conceptual categories were formed from 185 metaphores in total. According to the numbers of the metaphores in this 8 conceptual categories, the enumeration is book as an information source (45), book as an object (43), book as a description (26), book as a nature (20), book as a person (18), book as a location (14), book as an action (13) and book as a cartoon character (6). When the metaphores developed regarding the concept 'book' was examined, it was identified that 21 of 185 metaphores were expressed in a similar way by the students of both grades. When the similar metaphores were taken into account, it was noticed that these metaphores were formed by the most recursive metaphores. According to result of the research, that the students of both grades developed common metaphores during the duration of developing metaphores, the developed metaphores range as to the age, as the level of age changes, so does the perception of the 'book', the students used negative statements in later years were noticed. It is possible to make the children read interesting books in order to lessen the negativeness. If the children are forced to read the books that are not attractive for them or they are not interested in, a negative perception against reading book may occur. Metaphores of book as a nature developed by 8th grades were identified as more than those of 4th grades. In the category of book as a cartoon character, 4th grades developed more metaphores than 8th grades did. Teachers could hold more view about general attitude 4th and 8th grades -the senior class students of primary and secondary schools-have regarding the concept 'book' by means of evolving out of the result of this study. When considered that the attitude towards the habit of reading book is acquired particularly at early ages, primarily the parents and the teachers that will make the children have this attitude are instrumental in this issue. Both parents and teachers need to have the attitude of the habit of reading book, too. By means of generalizing such kinds of studies with larger study groups and reaching out to more people, the estimation of the people towards reading book could be identified and negative perception could be converted to positive ones. Thereby, an increment in the number of people reading book in our country could be attained.